

наук: спец. 12.00.09 / Юлія Олександрівна Ланцедова; Харк. нац. ун-т вн. справ. Харків, 2009. 229 с.

5. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2013. 233 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-48>

PROBLEMS OF PROTECTING THE RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS OF THE SUSPECT (ACCUSED) OF COMMITTING A CORRUPTION CRIMINAL OFFENSE WHEN THE PROSECUTOR SUPPLEMENTS, CHANGES OR REPLACEMENTS THE MOTION FOR A PREVENTIVE MEASURE

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО (ОБВИНУВАЧЕНОГО) У ВЧИНЕННІ КОРУПЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРИ ДОПОВНЕННІ, ЗМІНІ АБО ЗАМІНІ ПРОКУРОРОМ КЛОПОТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Malenko O. V.

*Ph.D in Law,
Attorney, Managing Partner of
INTERLEGUM Attorneys' Partnership
Kyiv, Ukraine*

Маленко О. В.

*кандидат юридичних наук,
адвокат, керуючий партнер
Адвокатського об'єднання
INTERLEGUM
м. Київ, Україна*

Значна активізація діяльності вітчизняних правоохоронних органів в протидії корупційним діянням, передбаченим Кримінальним кодексом України, призводить до зростання числа корупційних кримінальних проваджень. Під час досудового розслідування та судового провадження останніх сторона обвинувачення майже в усіх випадках ініціює застосування до підозрюваного й обвинуваченого запобіжних заходів,

визначених чинним кримінальним процесуальним законом України. Вивчення правозастосовної практики свідчить, що мають місце випадки, коли вже після подання клопотання про застосування запобіжного заходу в слідчого або прокурора виникає потреба доповнити, змінити або замінити таке клопотання. Разом з цим, ні доктрина кримінального процесу, ні законодавець належним чином не звертають уваги на проблемні питання забезпечення права підозрюваного (обвинуваченого) на захист при реалізації стороною обвинувачення відповідних повноважень.

За ч. 2 ст. 185 КПК України, якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу слідчому, прокурору стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, він зобов'язаний доповнити або змінити клопотання, або замінити його новим клопотанням [1]. З аналізу наведеної кримінальної процесуальної норми можна зробити такі висновки: (1) способами оновлення первинного клопотання є його доповнення, зміна або заміна, проте кримінальний процесуальний закон не розкриває сутності таких дефініцій, а також умов їх застосування; (2) підставами для оновлення початкового клопотання є одержання стороною обвинувачення відомостей про обставини, які не наводилися раніше, але можуть вплинути на рішення слідчого судді (суду); (3) в разі встановлення відповідних обставин, слідчий або прокурор повинні обов'язково оновити подане ним клопотання; (4) повноваженнями доповнити, змінити або замінити клопотання наділений як слідчий, так і прокурор; (5) відсутні вимоги щодо форми оновлення слідчим або прокурором клопотання (однак заміна первинного клопотання на нове очевидно має здійснюватися в письмовій формі з додержанням загальних вимог, встановлених КПК України); (6) кримінальний процесуальний закон не вимагає від сторони обвинувачення повідомляти сторону захисту про доповнення, зміну або заміну клопотання та надавати копії відповідних процесуальних документів. Зазначене свідчить про надзвичайну лапідарність нормативно-правового регулювання відповідного кола кримінальних процесуальних відносин, що негативно впливає на стан захисту прав та законних інтересів підозрюваного (обвинуваченого).

Вивчення актуальної судової практики по корупційним кримінальним провадженням свідчить, що трапляються випадки, коли слідчі та прокурори реалізують повноваження, передбачені ч. 2 ст. 185 КПК України, як усно [2; 3; 4], так і письмово [5; 6; 7]. Водночас слідчі судді (суди) дозволяють змінювати/доповнювати клопотання про

застосування запобіжного заходу в усній формі, якщо при цьому не погіршується становище підозрюваного чи обвинуваченого (прокурор просить обрати більш м'який запобіжний захід, ніж вказано в клопотанні тощо) [2]. Якщо прокурором згідно ч. 2 ст. 185 КПК України усно порушується питання про зміну/доповнення відповідного клопотання, яке має наслідком погіршення становища підозрюваного (обвинуваченого), порівняно з поданим клопотанням, слідчі судді (суди) не приймають такі оновлення, враховуючи загальні засади кримінального провадження та норму ч. 2 ст. 185 КПК України, вважаючи, що зміни/доповнення до клопотання, що звужують права підозрюваного (обвинуваченого), повинні бути викладені письмово [3; 4]. Ми вважаємо, що доцільно в кримінальному процесуальному законі передбачити вимогу, що будь-які доповнення, зміни або заміни клопотання про застосування запобіжного заходу мають подаватися слідчим або прокурором письмово та заздалегідь, що сприятиме забезпеченню права підозрюваного, обвинуваченого, їх захисників на захист в частині можливості ознайомитися з відповідними оновленнями та наводити свої міркування з цього приводу.

Під час розгляду слідчим суддею Вищого антикорупційного суду одного з клопотань про застосування запобіжного заходу прокурор надав доповнення (протокол огляду з додатками) та просив врахувати його при вирішенні відповідного питання. Сторона захисту посилалася на недопустимість такого доказу, неможливість його приєднання до матеріалів провадження та взяття до уваги при постановленні ухвали з огляду на порушення прокурором імперативних приписів ч. 2 ст. 185 КПК України. Так вказаний протокол був наявний у сторони обвинувачення ще до моменту звернення до слідчого судді з клопотанням, тобто про відповідні обставини сторони обвинувачення було відомо завчасно, а не після звернення до слідчого судді з клопотанням. Відхиляючи зазначені доводи захисту, слідчий суддя погодився з твердженнями обвинувачення, й дійшов висновку, що оскільки клопотання складено та подано до суду детективом А. (він же надав і доповнення до нього) за погодженням з прокурором Б., а протокол огляду з додатками складено детективом В., на момент звернення до слідчого судді детектив А. не був обізнаний про наявність такого процесуального документа, який було складено хоч і раніше, але іншим детективом В. [5]. На наше переконання, наведені міркування слідчого судді не узгоджуються з вимогами кримінального процесуального закону, адже у кримінальному процесі сторона обвинувачення діє як єдине ціле й саме прокурор здійснює

процесуальне керівництво досудовим розслідуванням має володіти всіма матеріалами кримінального провадження та фактичним станом його проведення. При таких обставинах посилання на необізнаність одного зі слідчих групи слідчих свідчить про неефективну організацію роботи як органу досудового розслідування, так і нагляду прокурора за додержанням законів під час такого досудового розслідування відповідними слідчими. Разом з цим, кримінальний процесуальний закон не надає будь-яких привілеїв стороні обвинувачення у випадку неналежного виконання покладених на неї функцій, інакше має місце порушення ключових принципів кримінального судочинства – рівності перед законом і судом та змагальності.

Встановлення нових обставин, які можуть вплинути на розгляд слідчим суддею або судом відповідного клопотання, беззастережно зобов'язує слідчого або прокурора реалізувати повноваження, визначені в ч. 2 ст. 185 КПК України. В одній зі справ колегія суддів Вищого антикорупційного суду зазначила, що клопотання про застосування запобіжного заходу подане прокурором у квітні 2021 року й обґрунтовано певними обставинами, водночас в липні 2021 року в судовому засіданні сторона захисту повідомила суд (відповідно й прокурора, який був присутній) про інші обставини місцеперебування обвинуваченого, а оскільки станом на жовтень 2021 року прокурор, будучи обізнаним з новими обставинами, не виконав імперативних вимог щодо зміни/доповнення зазначеного клопотання, передбачених ч. 2 ст. 185 КПК України, в задоволенні клопотання слід відмовити через його обґрунтування недійсними відомостями [8]. Аналогічна правова позиція викладена і в ухвалі Вищого антикорупційного суду від 07 травня 2020 року по справі № 991/2461/20 [9].

Враховуючи наведені положення чинного кримінального процесуального закону України та практику його застосування в корупційних кримінальних провадженнях, а також беручи до уваги здобутки доктрини кримінального процесу, вважаємо за необхідне викласти приписи ч. 2 ст. 185 КПК України в такій редакції: «Якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу слідчому, прокурору стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, і які не були відомі стороні обвинувачення раніше, він зобов'язаний письмово доповнити або змінити клопотання, або замінити його новим клопотанням. Копія письмових доповнень або змін та матеріалів, якими вони обґрунтовуються, надається підозрюваному, обвинуваченому та їх захиснику не пізніше ніж за дві години до початку розгляду клопотання.

Копія нового клопотання та матеріалів, якими воно обґрунтовується, надається підозрюваному, обвинуваченому та їх захиснику не пізніше ніж за вісім годин до початку розгляду клопотання».

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 8.

2. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 31 січня 2020 року по справі № 991/980/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87421210>

3. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 27 лютого 2023 року по справі № 991/6826/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109350525>

4. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 01 березня 2023 року по справі № 991/1807/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109419091>

5. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 20 квітня 2021 року по справі №991/9323/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96402479>

6. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 09 червня 2020 року по справі №761/2940/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89796414>

7. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 16 лютого 2023 року по справі №991/1244/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109184633>

8. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 28 липня 2022 року по справі № 761/40298/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105557596>

9. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 07 травня 2020 року по справі № 991/2461/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89130734>